

LIBRIS

We know
books

RADU ȚUCULESCU

Povestirile mamei bătrâne

SATUL DE LA MARGINEA LUMII

Postfață de Victor Cubleșan

Ilustrații de Flavius Lucăcel

Cluj-Napoca
2025

Cuprins

Partea întâi

Fragmentarium 11

Partea a doua

Călătoria 97

Partea a treia

Moartea mameibătrâne 249

Nunta 271

Epilog 317

Postfață de Victor Cubleşan 323

Portretul scriitorului Radu Țuculescu 331

Fragmente critice 339

Ion Bogdan Lefter, Irina Petraș, Radu G. Țeposu, Ion Simuț,
Monica Spiridon, Paul Cernat, Ovidiu Pecican, Marius Miheț,
Constantina Raveca Buleu, Gabriela Gherghișor, Kocsis Francisko,
Ștefan Manasia, Cristina Balinte, Bianca Cernat, Tudorel Urian,
Alain Yvri, Jan M. Teller, Robert Bak, Hlavacska András,
Benko Gitta, Nathalie-Market Marcel, John Paul, Markéta Pop

Portretul artistului-ilustrator Flavius Lucăcel 349

LBRIS

We know
books

Partea întâi

Fragmentarium

1. Iar mamabătrână are picioare atât de îngroșate, încât doar cu o veche pereche de pâslari numărul 42 se mai poate încălța, cât să se miște prin partea de jos a casei, unde se află bucătăria și o cameră, și prin ogradă, pentru a vedea de găini, uneori până-n ușa porții, pentru a se uita la monumentul în piatra căruia s-au scobit numele celor căzuți în Primul și al Doilea Război Mondial. Și cam atât. Sunt singurele momente de mișcare. Nu-și mai simte picioarele de la genunchi în jos; nici dacă îi ciupești dosul palmelor nu simte nimic; umblă încovoiată proptindu-se într-un baston gri adus de mine de la oraș și oftează mereu, printre gâfâieli și repetă cu voce stinsă, precum un leitmotiv interpretat la fagot, *nu mă doare nimic doar că sunt foarte slăbită*. Se așază, gemând scurt, în scaunul ei vechi din lemn vopsit în verde, așteaptă să-și regleze respirația, iar apoi ochii încep să i se umple de luminițe jucăușe, semn că iarăși e în stare să povestească despre ce s-a întâmplat și ce se mai întâmplă prin satul ei în care acum trăiesc o sută optzeci și cinci de suflete. Uneori doar începe povestitul. Un început pe care-l întrerupe molcom, înăbușind ușor cuvintele, sunetele, adormind cu bărbia sprijinită-n piept.

Mamabătrână are optzeci și cinci de ani și va muri exact în ziua în care va împlini nouăzeci.

În Petra se ajunge ieșind de pe șoseaua asfaltată și pornind pe un drum îngust care traversează două dealuri golașe. În cea de-a doua vale se află satul. La intrare, pe o tablă de-un alb strălucitor, stă scris în franceză și olandeză cum că Petra s-a înfrățit cu două sate, din Franța și Olanda, ceea ce pentru bătrânii locuitori nu înseamnă nimic. La începutul anului 1990, o gașcă de francezi și olandezi, bine intenționați (cum erau străinii la vremea respectivă), a poposit în vale. Străinii fură impresionați de case, unele goale, cu ochii scoși din orbite, de porțile sculptate cu lalele, pe jumătate dărâmate, de orăntăniile care circulau pe ulițe, de lipsa telefonului, de drumul accidentat care-i lega pe locuitori de restul civilizației. Și-atunci, și-au zis să pună mână de la mână, în semn de frăție cu această comunitate în care se amestecă reformați, catolici și ortodocși, fără ca pestrițimea confesională să deranjeze pe cineva ori să producă vreo gâlceavă de proporții. Nici când satul era în floare, cum se zice, de se făceau nunți, botezuri, se mergea la colindat, se adunau recolte mulțumitoare, când existau și tineri, și copii, nici atunci sătenii din Petra n-avură controverse dure pe teme religioase.

Acum, cel mai tânăr locuitor al satului e Burdazoli, poștașul. Are șaiszeci de ani, o iapă pe nume Ema, o nevastă, nu are copii și zilnic e beat.

Olandezii și francezii trimiseră primarului pachete cu haine și dulciuri pentru puținii locuitori ai satului Petra și, de asemenea, o sumă de bani calculată pentru a introduce telefon și a face practicabil drumul pe timp de iarnă ori când veneau ploile de primăvară-toamnă, înnoroiindu-l până nu se mai putea merge pe el. În respectivele perioade se putea circula doar cu tractorul ori căruța. Ultimul tractor înțepenise, pe veci,

în toamna anului 1990. Un strat de rugină răsărit în cele mai multe locuri îl făcea să arate precum o sculptură modernă. Căruțe se mai găseau în sat, dar erau tot mai rar folosite. Botpali făcea pe primarul, în vremea aia. Și-a zis că nu are niciun rost să-mpartă haine și dulciuri unor bătrâni care, oricum, se îmbracă doar în negru și nici nu mai au dinți în gură. Prin urmare, dăruia pachetele unei rude de la oraș care deschisese un Second Hand. Cât despre valuta destinată introducerii telefonului și amenajării drumului, mamabătrână nu știe nimic exact.

— Poate a ajuns la fiu-său, care taie frunza la câini în oraș...

Ridică din umeri, dă semnificativ din mână, adică s-au evaporat, s-au volatilizat ori poate nici n-au fost trimiși, dracu' îi știe și pe străinii ăștia! Oricum, fostul primar, actualmente consilier, nu prea arată, după ce au trecut aproape zece ani de-atunci, că ar trăi mai bine decât ceilalți și nici francezii ori olandezii nu și-au mai arătat mutrele prin satul Petra. De pe urma lor n-a mai rămas decât inscripția de la intrarea în sat, strălucitoare sub razele soarelui... În rest, totul e înțepenit într-o blândă nemișcare, fără semne de crispare. Adesea bântuie o liniște aproape nefirească... Se mai aud nechezatul unui cal, behăitul unei capre, cotcodăcitul gănilor, mugetul vreunui bivoli ori al unei vaci, orăcăit de broască, dangățul clopotelor de la singura biserică rămasă activă în care intră mereu aceleași bătrâne, târându-și picioarele, îmbrăcate în negru chiar și-n zilele de sărbătoare. Pământul primit înapoi nu mai are cine să-l lucreze. Doar de livezi se mai îngrijesc și de câte o bucată de vie. La băutură nu se poate renunța.

Casa mameibătrâne e construită din piatră și lemn, iar încăperile au pe jos pământ acoperit cu covorașe dreptunghiulare țesute-n alte vremuri. E o casă solidă care-ți oferă

un sentiment de siguranță. Chiar dacă șoarecii au trecut liberă cam peste tot. Cele două pisici negre (numai pisici negre a ținut mamabătrână de-a lungul vieții sale), avute până nu de mult, le-a găsit moarte în șură. *Precis le otrăvise Nanapeter, vecinul*, povestește mamabătrână, un vecin mereu congestionat în obraji și pus pe harță din cauza numeroaselor păhărele cu țiucă răsturnate, zilnic, în gura spurcată. *Mereu înjură și pizduiește pe toată lumea și are niște coarne cât casa*, mai zice mamabătrână. Marica l-a înșelat în tinerețe, ba chiar și mai târziu, cu câți a vrut ea și bine a făcut, *asta nu-i om, toată ziua urlă ca un apucat*, iar ei nici nu-i pasă și își biciuiește caii până la sânge, și vaca; nu îndrăznește să-și bată nevasta, doar o amenință de cu dimineată, iar pe ea nici în cot n-o doare de behăiturile lui!

Într-o zi, l-am văzut și eu (într-una din nu prea desele mele vizite la mamabătrână) pe Nanapeter zbughind-o din șură cu toporul ridicat deasupra capului, năvălind către treptele casei unde se afla Marica, urlând că-i despică țeasta. Iar femeia, cu mâinile proptite-n șolduri, stătea liniștită pe-a treia treaptă. Și când Nanapeter ajunsese în dreptul ei, cu ochii ieșiți din orbite și fornăind pe nări ca un bivol, i-a spus zâmbind, *lasă jos toporul, dobitocule, și du-te de te spală pe mâini că am pus masa*. Apoi s-a întors fără grabă și a urcat în pas legănat, iar Nanapeter a făcut întocmai cum i s-a spus, fără măcar să bombăne... Iar pe Demitri, pe tatamare, adică pe soțul mameibătrâne, nu l-a suferit niciodată și nimeni nu a reușit să afle de ce.

Strănepoata care o „botezase” pe bunică *mamabătrână* îi spunea, în schimb, bunicului *tatamare* și nu *tatabătrân*, cum s-ar fi așteptat maturii să o facă, dintr-o logică doar de ea știută. Tatamare a murit în urmă cu cinci ani și-n ultimii doi nu a mai

coborât din pat, se îngrășase peste măsură. Își făcea nevoile direct în camera de sus, într-o oală de noapte cât un lighean, confecționată de niște țigani și toată ziua mânca, băga în el ca într-o groapă fără fund, mișcându-și doar mâna dreaptă. Era olog de stânga, așa se întorsese de pe front, o putea ridica până pe la brâu, dar *fusesse om harnic în tinerețe*, povestește mamabătrână, cât putea fi el cu o singură mână. În schimb, i se dusesse faima de cel mai strașnic dansator din zonă, poate din toată țara, dansa și în fața bisericii, după slujbă, și toți făceau roată în jurul lui admirându-l. Iar la nunți, femeile și fetele așteptau la rând ca să apuce un dans cu el, iar mama-bătrână era mândră. *La nunta de pomină, când se petrecu fapta sângeroasă*, povestește mamabătrână, nuntă întinsă timp de trei zile și trei nopți, se făcu o listă cu ordinea în care le va dansa pe femei, și toți bărbații și bătrânele și copiii și mirele plus mireasa se-ntoarseră pe la casele lor, iar în căminul cultural n-au mai rămas decât tatamare cu muierile și fetele și muzicanții, adică țiganii lui Moti, și au dansat până luni dimineața... Și muzicanții care-l iubeau pe tatamare trebuiau stropiți, din când în când, cu apă rece. Altfel le lua foc instrumentele și degetele de atâta cântat.

Casa și șura și gardul din piatră, solid, trainic, le-a gândit Demitri și a avut ajutor din sat la ridicarea acestora, dar cel mai mult a cărat mamabătrână; a depus eforturi atât de mari, încât primul lor copil se născu mort. Mamabătrână cărase în brațe, până în ultima lună de dinainte de naștere, pietre mari pentru gard și casă și șură... Iar tatamare fusese un om cumpătat, nu fuma și niciodată nu s-a îmbătat, era inimos, darnic, din puținul pe care-l avea dăruia fără urmă de regret și fără interes.

Iar într-o bună zi, hotărî să nu mai coboare din pat. Porunci să i se aducă de mâncare și, timp de aproape doi ani, nu a mai făcut altceva decât a mâncat și a privit unica fotografie de pe perete, îngălbenită și pătată de muște, unica în care era doar el, soldat chipeș și plin de viață. Se îngrășase în asemenea hal, încât mamabătrână nu mai avu loc în patul dublu și se mută jos, continuând să-l îndoape și să-i asculte ordinele cu supușenie, cu umilință chiar, așa cum făcuse toată viața, fără comentarii, ca și cum ea ar fi fost vinovată de schija aceea care-i zdrobise pieptul, noroc că puțin deasupra inimii, de s-a ales doar cu brațul stâng incapabil de a-l mai ridica mai sus de brâu. Iar când ochii îi dispărură complet înecați în grăsime, tatamare muri, *îi plesni inima*, după cum povestește mamabătrână. A încercat, împreună cu alți bărbați, să-l ridice din patul dublu și să-l coboare pentru înmormântare. Dar ușa se dovedi prea îngustă. Atunci au scos ferestrele largi, le-au desfăcut bucată cu bucată și doar așa au reușit să-l coboare, cu ajutorul unor funii. Iar mamabătrână, după cum povestește, a descoperit în mâna dreaptă a mortului poza unui soldat chipeș și zdravăn și plin de viață și tare s-a mirat cum de a reușit s-o ia de pe perete, el care nu se mai putea da jos din pat de atâta amar de vreme, și-o clipă, imaginea acelui trup îndopat precum o găscă înainte de tăiere, imaginea acelui colos de grăsime târându-se spre peretele pe care atârna micuța poză pângărită de muște, o înspăimântă. Doar o clipă.

— Eu, aproape toată viața mea, am fost îmbrăcată în negru..., povestește mamabătrână. Mereu am avut de îngropat pe careva. Primul copil, al doilea când împlinise doi ani, pe mama, răpusă de boală, încă de tânără, pe tata care înghețase

în plin câmp, cu desaga burdușită cu cadouri; venea de la gară; sunt vreo șase kilometri, era iarna înainte de sărbători, băuse el ceva, bineînțeles, dar chiar să adormi în timp ce mergi e un accident stupid, idiot, noroc că nu l-au mâncat lupii...

2. Ne aflăm în camera de jos, cea cu trei ferestre mici, scobite în piatră aproape de sol. Încăperile din această parte a casei (bucătărie, cameră, cămară) coboară, cam un sfert, sub nivelul curții.

Prin orbita uneia dintre ferestre s-a strecurat o rază de soare. Se întinde de-a latul încăperii, despicând semiîntunericul care domină aici toată ziua. E ca tăișul unei săbii mânuite cu o reținută agresivitate. Mamabătrână moțăie în scaunul ei verde cu spetează înaltă. În poale, încadrată de mâinile crăpate, cu degete groase și unghii late, se odihnește o carte. Mamabătrână a făcut șapte clase, apoi a muncit cât au ținut-o picioarele, pe câmp, în livadă, în grădina din spatele casei. În timpul liber, făcea de mâncare, cosea fețe de perne și de mese, își creștea copiii și își îngropa morții. La colectivă fusese îngrijitoare de animale, porci și vaci, alături de Demitri. Acum, marea ei pasiune e cititul.

Se aud lovituri în ușă, iar eu nici nu apuc a deschide gura că-n odaie năvălește Burdazoli, roșu-n obraji, vesel în ochi, duhnind a băutură amestecată. Se împiedică de un scaun care-i stătea în cale, în timp ce-i înmânează, ceremonios și caraghios, o felicitare mameibătrâne. De fapt, o zgâlțâie zdravăn cu o mână, iar cu cealaltă îi fâlfâie plicul mic prin dreptul ochilor, precum un evantai de hârtie. În același timp, privirile-i aleargă prin încăpere după sticla cu țuică.

— Bei un păhărel? întrebă mamabătrână și-i dibuiesc dâra de ironie în glas. Acum, de sărbători, ai și tu voie... Și îmi face semn să-i torn.

Poștașul azvârle în gătlej conținutul a două păhărele, cu gesturi smulse, apoi se proptește cât poate el de bine în ambele picioare, taman în mijlocul încăperii.

— Altădată aveam colindători, chiar și tu veneai... când erai mai tânăr, zice mamabătrână. Ciuleam toată ziua urechile cu bărbatu-meu, îi pândeam când se apropiau de poarta noastră. Să fim pregătiți. Lui Demitri tare-i plăcea să aibă oaspeți. Chiar și ȣiganii veneau la colindat, și alții din satele vecine. Acum nu se mai aude nimic, niciun zgomot pe uliță, de Crăciun. Nici seara, nici dimineața... Nici câinii nu latră de sărbători...

Burdazoli aprobă spusele mameibătrâne, rânjind și clătinând din cap. Mă fixează cu ochii săi aburiți care mai cer un strop de ȣuică. În timp ce vorbește, bărbia îi tremură în ritmuri sincopate.

— Eu sunt poștaș de când mă știu! E o profesie sigură, nu rămân șomer... chiar dacă-s toată ziua pe drumuri, înțelegi, domnule dragă? Ce ȣi-e dat, nu se poate schimba, oricât te-ai screme, pricepi? La revoluție era s-o pășesc. M-am întâlnit cu un terorist în pădure, ce drac să fi fost? Tocmai treceam prin pădure cu săniuța înhămată la iapă. Era întuneric binișor când, deodată, se aprinde o lumină ca de la o lanternă puternică și, zdrang, raza drept în ochii mei! Ca să orbesc, să-mi poată da în cap și-apoi să-mi fure geanta!! Dar pe mine niciun terorist nu mă sperie! Am aprins și eu lanterna mea și, zdrang, raza drept în ochii teroristului, chiar dacă nu-l vedeam și am plescăit din limbă, iar Ema a înțeles și a luat-o la trap, exact în cur o durea pe ea de lumina teroristului! Iar altădată era vară și era cald și am oprit căruța să iau o femeie de pe drum. *Venea de la gară,*

zicea, și cum s-a urcat aia sus lângă mine, iapa n-a mai vrut să pornească, înțepenise a dracului, parcă-i vârăse careva o țepușă lungă-n cur, de-i ieșise vârful prin burtă și se înfipsese în pământ. Atunci i-am spus să se dea, naibii, jos și, cum a coborât Ema, a zbughit-o, ca înțepată de albine... La hotarul cu Stana mă întâlnesc cu un bărbat grăbit și-l întreb unde merge, *la Stana*, zice el, iar eu, mirat, îi zic că face exact invers, adică se îndepărtează de Stana, eu sunt cel care merge în direcția aia, nu el. Atunci bărbatul m-a înjurat de câteva ori, iar Ema a grăbit pasul, de nici n-am apucat să-l înjur înapoi. Iar peste câteva zile, am aflat despre doi hoți, un bărbat și o femeie, care au acționat în zonă. Și cam de atunci m-am hotărât să umblu mai mult călare, e mai sigur... Ce ȣi-e dat nu se poate schimba, oricât te-ai screme!

Burdazoli ne mai ură o dată *sărbători fericite!* și ieși, nu înainte de a se împiedica de scăunelul care nu-i stătea în cale. Micul vârtej iscat în odaie de vorbele sale a atins-o și pe mamabătrână, provocând-o.

— Acest Burdazoli a fost și primar la noi în sat, vreo câteva luni, naiba știe cum! Eu nu merg la vot, ce-mi pasă mie, la vârsta asta, care e primar? Acum nici nu mai avem... Oamenii or fi crezut că știe multe, din moment ce-i poștaș! Știe pe dracu?! Doar să bea, asta știe zilnic! De n-ar fi iapa Ema, de mult ar fi intrat la închisoare! Vreo jumătate de an a rezistat primar, perioadă în care a băut și a dus scrisori și pensii la oameni, nimic altceva. Adică și-a făcut treaba de poștaș. Singur și-a dat demisia, zicând că el nu are vreme de pierdut cu treburi de primar. Mare pagubă pe sat! Pagubă putea el face oamenilor că umblă turtă de beat cu atâta bănet la el, pensiile la trei sate. Iapa e îngerul lui păzitor! Fără Ema nici nu și-ar putea face

meseria, doar are mulți kilometri de străbătut. Când e atât de beat că nu i se poate urca în spinare, Ema se gugulește până bețivul nu-i mai alunecă sub burtă. I se prinde de grumaz, iar de grumazul lui atârnă geanta cu bani și scrisori. Dintr-un sat într-altul, mai trage și un pui de somn, ar trebui s-o pupe-n cur pe iapă, fără ea e un nimeni! Nu-i nici cât o rămă, nici cât un broscoi! Într-o zi, la Stana, se afla în crâșmă, în timp ce iapa, ca de obicei, îl aștepta cuminte afară. Și ce idee i-a trăsniit lui Burdazoli? Să împartă pensiile în crâșmă. Vestea s-a rostogolit repede pe ulițele satului, era iarnă și ghețuș, și toți pensionarii năvăliră-n crâșmă, doar la toți le place băutura, e mai bună-n crâșmă decât acasă. Iar Burdazoli deveni un soi de șef de-al lor, împărțea cu răcnete banii în dreapta și în stânga, iar pensionarii îl cinsteau, răcnind, la rândul lor, de se crăpară țurțurii de sub streșină. Și în toiul veseliei, careva i-a șterpelit geanta. Nu unul dintre pensionari, ci unul mai tânăr, se pare că dintr-alt sat. Dar când hoțul ieși din crâșmă, iapa a văzut geanta și l-a lovit cu copita-n spate, apoi l-a mușcat. Hoțul s-a aruncat în genunchi și-a început să-i ceară iertare iepei, doar și hoțul avea aburi de alcool în creier. Și toți bețivanii, în frunte cu poștașul, s-au prăpădit de râs și, până la urmă, l-au umflat pe hoț... cu bere, să se sature de primit pe gratis...! Burdazoli se laudă că nu a pierdut niciodată geanta, de când e el poștaș. Iapa l-a salvat de multe ori, îi ridică geanta scăpată-n zăpadă, când picotește, ori când i se agață de creanga vreunui copac, se oprește până ce-și dă seama că-i lipsește... Când o uită în vreo casă, Ema îl lovește ușor cu fruntea în piept și nu-l lasă să urce până nu-și amintește, bețivanul, de ea. Unii vorbesc că ar lua din banii bătrânilor care habar n-au când și cu cât li s-a mai

mărit pensia... Așa vorbesc unii, eu nu știu, nu bag mâna în foc pentru asta...

Mamabătrână își întrerupe, brusc, șirul vorbelor, așa cum o face de obicei. Bărbia îi cade în piept, baticul negru îi alunecă pe frunte, iar pleoapele îi acoperă, încet, ochii. Doar mâinile se află în aceeași poziție, în poală, parcă stoarse de viață, încădrând cartea. Raza de soare a alunecat și ea până pe pământul acoperit cu covoare țesute-n alte vremuri. Simt în aer o adiere, ca și cum s-ar mișca niște aripi invizibile. Vag, inconsistent. Poate plicul vânturat de Burdazoli, precum un evantai, în dreptul ochilor mameibătrâne, a răscolit atmosfera și, abia acum, o undă a ajuns să-mi atingă urechile...

Aud zumzăit de albine. Ori de viespi? Nu pot face o diferență... După câte știu eu, albinele și viespile stau iarna retrase... O fi prea cald și poate au ieșit prin pod, acolo am zărit câteva cuiburi de viespi... Dar până la pod mai există un etaj. E prea mare liniște, aici, la mamabătrână, în casă și în ogradă și în sat și, atunci, eu, care nu sunt obișnuit cu o astfel de liniște, aud ceea ce, de fapt, nu se aude.

3. Mă aflui în drum spre Petra, pentru prima oară. Încă o porțiune de șosea asfaltată, după care trebuie să urmez un drum de țară, întins peste două dealuri. Vreo trei kilometri. Știu asta de la Dita care șade în dreapta mea. Cu cât înaintez, banda asfaltată e tot mai cariată. Mormăi frânturi de înjurături, vizibil iritat. Urmează să o cunosc pe mamabătrână despre care nepoata ei, adică Dita, mi-a vorbit deseori. Mamabătrână înseamnă și o parte din copilăria ei. Cea mai frumoasă, după cum mărturisește. Înjur sonor, mi-e tot mai greu să ocolesc

cariile ce se nasc în fața mașinii. Dita, zâmbind îngăduitor (are piciorul drept îndoit sub ea pe scaun), mă sfătuiește să renunț la criza de nervi. Tot nu voi reuși să umplu gropile ălea. Are dreptate. Tocmai asta te poate scoate din sărite! Mai bine să-mi povestească despre mamabătrână, cea care coase perne și fețe de masă pentru a mai câștiga un ban și a-și umple timpul. Așa cum fac multe femei din sat. Ea e cea mai talentată, recunosc vecinele. Acum vede din ce în ce mai greu. Cu ochiul drept (chiar dacă nu se observă vreo diferență între el și celălalt) nu mai vede aproape deloc, avea să-mi mărturisească mai târziu. O dată pe săptămână, vine cineva în sat și cumpără tot ce s-a cusut. La rândul său, într-o altă zonă a țării, acel cineva vinde de patru ori mai scump. Pe vremea când erau tinere, multe femei își duceau marfa și o vindeau fără intermediar, chiar și-n Ungaria ori Cehoslovacia. Mamabătrână nu s-a depărtat de sat, mai mult de șaptesprezece kilometri, decât o singură dată.

Era în timpul războiului, prin '44. Nemții se retrăgeau, rușii înaintau, cam așa ceva. Tatamare fusese rănit, iar mamabătrână aflase că zace într-un spital din Ungaria. Mamabătrână s-a hotărât, brusc, să plece în Ungaria, să vadă cât e de grav și să-l aducă acasă. Când mamabătrână își pune ceva în cap, nimeni nu-i schimbă hotărârea.

Mașina e incapabilă să mai ocolească preahidoasele carii. Înaintează în viteza a doua. Să nu-și distrugă gențile ori suspensia. Mai bine așa. Găini, rațe, găște se plimbă pe șosea ca la ele-n ogradă.

Mamabătrână o porni la drum, însoțită de șogor. Fu sfătuită să-mbrace haine largi, negre, batic pe cap, să aibă ochii plecați... Să nu le atragă atenția soldaților ruși care hălăduiesc prin vagoane. Așa făcu. *În vagon*, va povesti ea la întoarcere,

câțiva soldați călcară cu cizmele prin coșurile cu flori ale unor femei, femei care țipară la ei, îi înjurară vartos pentru că le distruseseră marfa. După o vreme, soldații se întoarseră și, sub amenințarea armelor, le-au dezbrăcat pe florărese și le-au violat chiar acolo, sub ochii călătorilor.

Două vaci proptite-n mijlocul drumului mă obligă să fac o haltă. Aștept până se baligă și catadicsesc a-mi face loc... Sunt, dintr-odată, foarte calm, de ce naiba mă grăbesc? De ce să mă enervez? Mi-o imaginez pe mamabătrână privind scena cu soldații și florăresele printre gene, cu baticul tras, acope-rindu-i ochii pe jumătate. Mi-o imaginez pe mamabătrână gândindu-se la soțul ei, la Demitri, cum zace-ntr-un pat jegos, cu privirile-n tavan. Mi-o imaginez pe mamabătrână întrebându-se cât de grav e rănit, dacă mai trăiește... Demitri are un băiețel pe care încă nu l-a văzut. Băiețelul care va deveni tatăl Ditei. Impulsionată de oprirea celor două vaci în mijlocul drumului, imaginația lucrează...

Trenul continuă să-și târască hoitul metalic cu o zgomotoasă indiferență, înghițind țipetele femeilor și hohotele soldaților, amestecându-le sub roți. Șogoru nu îndrăzni, decât după ce soldații părăsiră vagonul, să-i arunce mameibătrâne o privire plină de înțeles. De comentat întâmplarea nici nu putea fi vorba. Coborâră la Budapesta și, încă din gară, aflară că spitalul cu răniți nu mai e în oraș. O fi prin Cehoslovacia, în drum spre Germania, cine știe? Mamabătrână nu a pus la îndoială cele aflate. *Asta trebuia să se întâmple*, și-a spus. Luară primul tren înapoi spre casă. La un an după terminarea războiului, mama-bătrână conchise că Demitri murise. Nicio veste de la el.

Mamabătrână se afla în vecini, povestește Dita, în casa lui Nanapeter, îi arăta lui Marica un nou model de fețe de pernă,

când soldatul intră în curte. Acolo se juca tata, avea cinci ani. Văzându-l pe soldat, se porni să urle, ca apucat de streche. Se speriasă. Era un bărbos cu ochii pe jumătate ieșiți din orbite, iar uniforma zdrențuită atârna pe el de parcă ar fi fost furată. Era înfiorător de slab. Doar 50 de kilograme și nu-și putea mișca brațul stâng decât puțin... Un braț neputincios.

Apoi au lucrat amândoi, cu mamabătrână, la colectivă. Trebuiau să îngrijească mulți porci și vite. Zilnic cărau zeci de găleți grele... Ani în șir asta le-a fost munca, de-acolo a și ieșit Demitri la pensie. Mamabătrână căra și-n locul lui, obosea repede iar un braț îi atârna, inutil, de umărul stâng...

De la căratul acela, va afirma mamabătrână, i se trage acum durerea de la picioare. Mai căra și saci grei în spate, până la târgul din satul vecin. Ori coșuri cu cireșe, cusături, preț de 17 kilometri, până la târgul din Negreni...

Indicatorul care-ți arăta în ce direcție se află Petra dispăruse. Rămăsese doar stâlpul, ruginit și singuratic, caraghios în soliditatea lui. Pe un stâlp de înaltă tensiune, un cuib de berze. În fugă, număr patru ciocuri. Dita, după ce explodează de bucurie, în stilul ei lipsit de inhibiții, pentru că berzele au sosit anul acesta mai repede decât altădată (ceea ce nu-i sigur, evident...), își amintește. Chiar după stâlpul acela cu cuibul în vârf, trebuie să fie drumul. Taman acolo este. Ies de pe șoseaua găurită barbar. Drumul de țară mi se pare un vis. Aflu de la Dita că, atunci când plouă mai multe zile ori ninge, e greu de circulat. Aveam să constat personal cât de îngăduitoare fusese respectiva afirmație. Pe partea stângă mai sunt patru case. În ultima nu locuiește nimeni. Apoi începem să urcăm burta primului deal, printre tufe de măceșe, coacăze și porumbe, iar Dita e

din ce în ce mai entuziasmată de golașul peisaj care-i amintește de copilărie, de oamenii care au murit. Printre ei și Demitri, tatamare... *Ce mândru ar fi fost să mă vadă studentă!* zise Dita, el, grăjdarul colectivei, să aibă o nepoată studentă. *În primul an când n-am reușit la admitere*, șoptește Dita, *mai trăia încă... N-a apucat să afle rezultatele din anul următor...*

Coborâm într-o vale. Un Aro vechi zace într-o rână, pe marginea șanțului. Ușa deschisă. Un bărbat slab, deșirat, cu o căciuliță soioasă și găurită pe scăfârlie. Prăvălit peste volan. Un braț care atârna, inert, precum o funie subțire. Crezui că-i mort. *Nu-i, îmi ghicește gândul Dita. E Luță și e beat. Lucrează pentru țigani, le cară marfa prin țară, penele de găscă. Burzion fu tatăl său.* Paralizat de două ori, o comoție cerebrală și-apoi moartea survenită pe la 70 de ani. Mormântul lui este unul dintre puținele din cimitir care are cruce. *Burzfloarea e mămicuța lui Luță*, zice Dita pe-un ton ironic. Trăiește. E grasă, urâtă, rea de gură și de inimă, e șchioapă și și-a băgat soțul în mormânt. Își terorizează fiul care-i ca o cârpă în mâinile ei și acum... Ca un copilaș de trei anișori care sugă, zilnic, țuică. De va muri baba, o să intre slugă la țigani, dacă-l vor primi la vârsta lui... Ori va crăpa înaintea mamei, tot aia-i!

Nu comentez, dar simt că povestea mai are ramificații. Unele poate se ating de ramificațiile altor povești. Se încurcă între ele precum rădăcinile copacilor. Fiecare copac, câte o poveste... Îmi trec prin cap gânduri de-a dreptul poetice, în timp ce traversez un peisaj destul de anost. Undeva, nu prea departe, descopăr un început de pădure. *Ai văzut cetatea?* întreabă Dita cu același entuziasm în glas. Acolo făceam excursii când eram mică, vom merge și noi... N-am văzut nicio cetate. În schimb, în